

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Lausunto

5.5.2022

Etelä-Karjalan liiton lausunto asiaan: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Etelä-Karjalan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua ajankohtaisselonteosta koskien turvallisuusympäristön muutosta ja erityisesti selonteon luvusta 4.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttaa koko Suomen talouteen, mutta erityisesti sillä on vaikutuksensa kaakkois- ja itärajan maakuntien kehitykseen. Etelä-Karjalan liitto huomauttaa, että ajankohtaisselontekoon sisältyvästä taloudellisten vaikutusten arvioinnista puuttuu kokonaan alueellinen näkökulma. Pitkä maaraja Venäjän kanssa leimaa vahvasti kaakkois- ja itärajan maakuntien toimintaympäristöä. Ennen hyökkäyssodan käynnistymistä rajat ylittävä yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä on ollut rajaseuduilla tiivistä mm. elinkeinoelämän, logistiikan, ympäristön, koulutuksen, tutkimuksen, kulttuurin, urheilun ja muun kansalaistoiminnan piirissä. Rautaesiripun laskeutuminen tarkoittaa, paitsi taloudellisia menetyksiä, myös sosiaalisia, kulttuurisia ja jopa ekologisia vaikutuksia, jotka näkyvät ihmisten arjessa.

Venäjän kaupan erityispiirteitä rajaseudulla

Taloudellisista vaikutuksista selonteossa jää huomioimatta venäläismatkailun vaikutus itärajan aluetalouteen. *Ennen koronaa vuonna 2019 venäläismatkailijat jättivät pelkästään Etelä-Karjalaan yli 300 miljoonaa euroa palvelu- ja tavaraostoina.* Ennakoitiin, että koronatilanteen hellittäessä venäläismatkailun volyymit palaavat nopeasti vuoden 2019 tasolle. Nyt muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa ja venäläisen ostovoiman hiipuessa ei ole näköpiirissä venäläismatkailijoiden nopeaa paluuta. Venäläismatkailun pitkäaikainen hiipuminen tarkoittaa vaikeuksia myös maaseutualueilla toimiville matkailuyrityksille ja maatilamatkailuun, jossa venäläiset matkailijat ovat olleet merkittävä asiakasryhmä rajaseuduilla. Vaarana on, että rajan läheisyydessä sijaitsevat matkakohteet eivät houkuttele enää myöskään muita kansallisuuksia. Kansainvälisiä matkanjärjestäjiä on jo perunut tutustumismatkojaan Etelä-Karjalaan ja Saimaan alueelle.

Muuttunut toimintaympäristö vaikuttaa laajasti myös metsäbiotalouteen. *Etelä-Karjala ja koko kaakkoinen Suomi ovat metsäteollisuuden suurmaakuntia, joissa on käytetty vuosittain miljoonia kuutioita venäläistä puuta.* Venäläinen puu pyritään korvaamaan kotimaisella ja myös mm. Baltiasta tuotavalla puulla. Logistiikkavirratt muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat, sillä puuta tuodaan jatkossa aiempaa kauempaa ja aiempaa kalliimmalla. Metsäbiomassan käyttö lisääntyy myös energiasektorilla, kun venäläistä energiaa korvataan kotimaisella metsäbioenergialla. Etelä-Karjalassa hakkuut ovat jo välillä ylittäneet vuotuisen kasvun, mutta vain 15 % Etelä-Karjalassa jalostetusta puusta tulee omasta maakunnasta. *Puuraaka-aineen saatavuus* voi nousta metsäteollisuudelle kriittiseksi kysymykseksi ja aiheuttaa rakenteellisia muutoksia, joiden seuraukset tehdaspaikkakunnille olisivat valtaiset.

Itärajan alueen maatalous painii muun Suomen tavoin kannattavuusongelmien kanssa. Venäjän sotatoimet ovat heikentäneet lannoitteiden saatavuutta, kun mm. ammoniakista valtaosa on tullut Suomeen Venäjältä. Jalostuslaitokset sijaitsevat pääosin Lounais- ja Länsi-Suomessa, jonne kuljetusmatkat ovat Kaakkois- ja Itä-

Suomesta pitkiä, ja kohonnut energian hinta nostaa kuljetuskustannuksia. Heikko kannattavuus vaikeuttaa tilojen rahoituksen saatavuutta. Maatalouden tulevaisuudennäkymiin on saatava muutos, jotta pidämme yllä huoltovarmuutta ja vältämme Euroopassa uhkaavan ruokakriisin.

Vihreään siirtymään liittyvät haasteet rajaseuduilla

Kohonneet energiakustannukset vaikuttavat luonnollisesti koko Suomeen ja Eurooppaan. Etelä-Karjalassa maakaasun osuus primäärienergian kulutuksesta on alle 10 %. Monissa kunnissa on jo aiemmin siirrytty puu-pohjaiseen energiaan kaukolämmön tuotannossa, ja sama kehitys jatkuu. Turvetuotanto oli käytännössä jo alettu alas, mutta tänä keväänä tuotanto käynnistetään uudestaan energian saatavuuden turvaamiseksi.

Uusiutuvan energian lisäämiseen tuulivoiman avulla liittyy itäisessä Suomessa erityisiä haasteita puolustusvalvonnan näkökulmasta. Puolustusvoimien tutka- ja sensoritekniikan ja tuulivoiman yhteensovittamiselle ei ole löydetty ratkaisuja. *Puolustusvalvonnan kannalta kriittisenä alueena itärajan maakunnat ja kunnat menettävät miljardien tuulivoimainvestoinnit ja kymmenien miljoonien vuosittaiset kiinteistöverotulot.* Pitkällä tähtäimellä vaarana on, että itäiseen Suomeen ei saada uutta energaintensiivistä teollisuutta, mikäli alueella ei tuoteta riittävästi puhdasta energiaa.

Rajaliikenteen hiipuminen vie liikenneinvestointeja rajalle johtavilta väyliltä

Itärajan läheisyys ja rajaliikenne on heijastunut vahvasti liikennejärjestelmän kehittämiseen Kaakkois- ja Itä-Suomessa. *Pelkästään Etelä-Karjalaan suunniteltuja liikenneinvestointeja on uuden geopolittisen tilanteen vuoksi peruuntumassa noin 200 miljoonan euron arvosta.* Saimaan kanavan remonttiin tehty investointipäättös, 95 miljoonaa euroa, tultaneen perumaan. Väylän investointiohjelmaan 2022 - 2029 sisältyneet raidehankkeet Imatran ja Vainikkalan rajanylityspaikoille johtaville radoille on uudesta investointiohjelmaluonnoksesta vedetty pois. Hallitusohjelmaan kirjattu Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen jäi toteuttamatta, ja nyt muuttuneessa tilanteessa Parikkalan raja-asema on suljettu kokonaan.

Saimaan kanava on itäisen Suomen teollisuudelle tärkeä kuljetusväylä. Kanavassa kuljetettiin vielä vuonna 2021 noin 1,3 miljoonaa tonnia raaka-aineita ja teollisuuden tuotteita, jotka siirtyvät nyt kuljetettavaksi kumipyörillä ja rautateitse, sillä liikennöinti kanavassa Venäjän aluevesien kautta ei ole turvallista. *Saimaan kanavassa liikutettu rahtimäärä tarkoittaa noin 50 000 rekkakuormaa vuosittain.* Päästöt ja kustannukset väijäämättä kasvavat. Liikennevirrat itäisessä Suomessa muuttuvat myös Venäjän puun tuonnin lakkaamisen myötä. Se kasvattaa maan sisäisiä kuljetuksia. *Investoinnit olemassa olevaan raideverkkoon ja raidekapasiteettiin ovat välttämättömiä itäisessä Suomessa.*

Venäjä-yhteistyön loppuminen vähentää rajamaakuntien kehittämisrahoitusta

Peruuntuneiden liikenneinvestointien lisäksi Venäjän hyökkäyssota on vähentämässä kaakkois- ja itärajan maakuntien kehittämisrahoitusta. EU:n ulkoraja-alueina Suomen itärajan maakunnat ovat koko 2000-luvun toteuttaneet EU-Venäjä-ulkorajaohjelmia (ns. CBC-ohjelmat). Ulkorajaohjelmia ei ohjelmakaudella 2021–2027 tulla muuttuneessa tilanteessa toteuttamaan. Ohjelmille oli osoitettu EU-rahoitusta yhteensä noin 112 miljoonaa euroa ja vastaava määrä osallistuvien maiden kansallista rahoitusta. Nyt ulkorajaohjelmien rahoitus on siirtymässä osittain muualle Eurooppaan ja osittain EU:n sisärajoilla tehtävään yhteistyöhön. Talouspoliittinen ministerivaliokunta teki 4.5.2022 päätöksen siirtää ulkorajaohjelmien ensimmäisen vuoden myöntövaltuus Interreg-ohjelmille (Central Baltic ja Aurora) perustuen voimassa olevaan EU-lainsäädäntöön. *Rahoituksen siirtäminen kaakosta ja idästä etelään ja länteen tässä tilanteessa, jossa muutoinkin Kaakkois- ja Itä-Suomen toimintaympäristö on radikaalisti heikentynyt, ei ole aluekehityksen näkökulmasta perusteltua.* Kaikki ulkorajamaakunnat eivät ole edes Interreg-ohjelmien aluetta. Ulkorajamaakuntien liitot ovat vedonneet työ- ja elinkeinoministeriöön ja EU:n komissioon, että EU-asetusmuutosten valmistelu käynnistettäisiin

ja näin turvattaisiin edes osa ulkorajaohjelmien 2021 - 2027 rahoituksesta niihin maakuntiin, joille ne on alun perin allokoitu.

Hybridivaikuttaminen ja raja-alueiden maineriski

Varautumisen näkökulmasta Kaakkois- ja Itä-Suomi ovat erityisasemassa. Rajaseudut ovat saaneet kokea jo Venäjän hybridivaikuttamista. Venäläinen helikopteri teki ilmatilaloukkauksen 4.5.2022 Etelä- ja Keski-Karjalaan. Etelä-Karjalan maakuntalehti Etelä-Saimaa on muutamien muiden mediatalojen ohessa joutunut maallittamisen kohteeksi. Trollitehtaiden kohteeksi on joutunut myös yksittäisiä eteläkarjalaisia toimittajia. Rajaseudun kunnat joutuvat varautumaan erityisen huolellisesti hybridivaikuttamiseen, esimerkiksi välineelliseen maahantuloon.

Ajankohtaiselonteossa Suomen maariskin mahdollista kohoamista sivutaan, mutta ei varsinaisesti nähdä sen vielä kohonneen. Etelä-Karjalan liitto haluaa nostaa esille kansainvälisen median valtavan laajan kiinnostuksen rajaseutuja kohtaan. Kaikissa yhteydenotoissa näkökulmana on Venäjän läheisyyteen liittyvät uhat ja turvallisuuskulma. Kauempaa katsottuna Suomella on maariski, mutta itärajan maakunnilla on erityinen alueriski. *Vaarana on, ettei itärajan alueet näyntyä turvallisena elinkeinoelämän investoinneille, matkailijoille ja opiskelijoille.*

On hyvä, että selonteossa on tunnistettu maakuvan ja maamme houkuttelevuuden merkitys työ- ja koulutuseräisessä maahanmuutossa. Jaamme Etelä-Karjalassa huolen. Etelä-Karjalassa on maan kansainvälisimmät korkeakoulut, joissa opiskelee ja työskentelee yli 500 venäläistäustaista henkilöä ja korkeakouluyhteisöissä on edustettuna yli 80 kansallisuutta. Kansainvälisen vetovoiman säilyminen on erittäin tärkeää korkeakoulujen menestymisen ja myös osaavan työvoiman saatavuuden näkökulmasta.

Vaikutukset maahanmuuttoon ja väestökehitykseen

Kaakkois- ja itärajan maakuntien väestökehitys on ollut pitkään mollivoittoinen. Maahanmuutto on kompensoinut muuta negatiivista väestökehitystä. Venäläisten osuus maahanmuuttajista on ollut ylivoimaisesti suurin. *Todennäköistä on, että uusi geopolitiittinen tilanne kiihdyttää Kaakkois- ja Itä-Suomen väestökatoa ja heikentää myös tätä kautta alueen elinvoimaa.* Huomioitava on, että Venäjältä on tullut työikäistä väestöä ja sieltä on saatu tarvittavaa työvoimaa alueille, joilla työikäinen väestö muutoin vähenee. Venäläisiä on ollut myös maatalouden kausityövoimana, mutta ukrainalaisia vielä enemmän.

Alueelliset vaikutukset huomioivaa tilannekuvaa tarvitaan

Etelä-Karjalan liitto tukee selonteossa esitettyä tarvetta systemaattiseen ja ajantasaiseen tilannekuvaan. Tilannekuvassa tulee arvioida vaikutuksia eri alueille. Erityisesti vaikutuksia Kaakkois- ja Itä-Suomeen tulee arvioida nyt tarkastelussa olevaa selontekoa tarkemmin, sillä Venäjän merkitys aluetalouteen ja kehitykseen rajaseuduilla on ollut muuta maata suurempi. Vaikutusarviointia tarvitaan myös Venäjällä tapahtuvasta kehityksestä ja sen vaikutuksista rajaseuduille ja koko Suomeen. Viitteitä Venäjällä on esimerkiksi rapistuvasta ympäristöstä koskevasta sääntelystä, mikä voi pahimmillaan johtaa ympäristökatastrofeihin, mm. vesistöjen pilaantumiseen, ja vaikuttaa Suomenlahteen ja koko Itämeren tilaan.

Lisätietoja: maakuntajohtaja Satu Sikanen, 0400 661 318, satu.sikanen@ekarjala.fi

ETELÄ-KARJALAN LIITTO

Satu Sikanen
maakuntajohtaja